

IZJAVA ZA JAVNOST OB SVETOVNEM DNEVU BREZ TOBAKA

31. maj 2016 se po svetu obeležuje kot Svetovni dan brez tobaka. Letošnji poteka pod sloganom »Prihaja enotna embalaža«. V okviru letošnjega Svetovnega dneva brez tobaka Svetovna zdravstvena organizacija (SZO) in sekretariat SZO za Okvirno konvencijo za nadzor nad tobakom (FCTC – Framework Convention on Tobacco Control) pozivata države naj se pripravijo na uvedbo enotne tobačne embalaže.

Tobak je v Sloveniji po podatkih Nacionalnega inštituta za varovanje zdravja (NIJZ) med različnimi dejavniki tveganja za zdravje najpomembnejši preprečljivi vzrok smrti in med najpomembnejšimi za breme bolezni. Rabi tobaka pripisujemo 19 % vseh smrti pri Slovencih starih več kot 30 let (30-44 let: 15 % vseh smrti, 45-59 let: 31 % vseh smrti, 60-69 let: 25 % vseh smrti zaradi tobaka). V Sloveniji vsak dan zaradi bolezni, pripisljivih kajenju, umre 10 oseb, to pomeni 3600 na leto.

Raba tobaka je povezana z visokimi stroški za družbo in posameznika. Stroški zdravljenja bolezni, stroški izgube produktivnosti in prezgodnje umrljivosti skupno znašajo po ocenah Evropske komisije 4,6 % bruto domačega proizvoda 27 držav članic Evropske unije, v Sloveniji pa 5 % bruto domačega proizvoda oz. 1.800.000.000 EUR. V oceno niso vključene vse vrste morebitnih stroškov, povezanih s kajenjem, a že ocenjeni stroški močno presegajo prilive iz tobačnih trošarin, ki na letni ravni predstavljajo okrog 400 milijonov EUR.

V Sloveniji, skladno s predlogom Resolucije nacionalnega plana zdravstvenega varstva 2016-2025 "Skupaj za družbo zdravja", želimo do leta 2025 zmanjšati potrošnjo tobačnih izdelkov za 30 %, kar je tudi cilj Globalne strategije SZO za preprečevanje kroničnih nenalezljivih bolezni. Sledimo zgledu držav, ki stremijo k družbi brez tobaka, v kateri bo delež kadilcev pod 5 %. Tak cilj so si že zastavile Nova Zelandija in Irska za leto 2025, Škotska za leto 2034 ter Finska in Norveška za leto 2040.

Tobačna embalaža je dovršeno prenosno sredstvo za oglaševanje, ki oglašuje uporabo tobačnih izdelkov. Tobačna embalaža naredi izdelke privlačnejše, jih oglašuje, povečuje njihovo porabo, odvrne uporabnike od zdravstvenih opozoril in zavaja ljudi v mišljenje, da so nekateri izdelki manj škodljivi kot drugi.

Če škatlicam odvzamemo oblikovanje, sijaj in zavajajoče elemente, nam ostane škatlica smrtonosnih izdelkov, ki povzročajo odvisnost in ki povzročijo 6 milijonov smrti letno ter škodujejo zdravju mnogih drugih.

Zdravstvena opozorila na embalaži tobačnih izdelkov so eden ključnih elementov celovitega programa nadzora nad tobakom in glede na stroške zelo učinkovit ukrep nadzora nad rabo tobaka. So pomemben način izobraževanja kadilcev in nekadilcev o zdravstvenih in drugih tveganjih, povezanih z rabo tobaka. Spodbujajo opustitev kajenja in vzdrževanje abstinence po opustitvi, zmanjšujejo potrošnjo tobačnih izdelkov, odvrtačajo nekadilce od začetka kajenja, zmanjšajo privlačnost embalaže tobačnih izdelkov in privlačnost kajenja ter zmanjšujejo družbeno sprejemljivost kajenja.

Okvirna konvencija poziva, naj vsaka država pogodbenica v skladu s svojo zakonodajo sprejme in izvaja učinkovite ukrepe, s katerimi bo zagotovila, da embalaža in označevanje tobačnih izdelkov ne bosta predstavljala tobačnega izdelka tako, da bi bil na kakršenkoli način lažno, zavajajoče, varljivo ali podobno drugače ustvarjen zmoten vtis o njegovih lastnostih. Smernice za izvajanje Okvirne konvencije navajajo, da je enotna embalaža eden od načinov, kako naj to dosežemo (11. in 13. člen).

Enotna embalaža zmanjša privlačnost izdelka (predvsem med mladimi in ženskami), poveča vidnost zdravstvenih opozoril in zmanjšuje napačno zaznavanje manjše škodljivosti določenega izdelka na osnovi značilnosti embalaže. Spodbuja k opustitvi kajenja in odvrača od začetka kajenja. Enotna embalaža je še učinkovitejša nadgradnja velikih kombiniranih slikovno-besedilnih opozoril. Enotna embalaža se nanaša na "ukrepe, ki omejujejo ali prepovedujejo uporabo logotipov, barv, tržnih znamk ali promocijskih sporočil na embalaži, z izjemo imena tržne znamke in imena izdelka, ki sta prikazana v standardizirani barvi in pisavi".¹

Enotno embalažo je leta 2012 prva uvedla Avstralija, podatki, objavljeni na spletni strani njihovega ministrstva za zdravje kažejo da, se je po uvedbi enotne embalaže delež tistih, ki kadijo vsak dan, znižal s 15,1 % v 2010 na 12,8 % v 2013. V istem obdobju se je starost ob začetku kajenja zvišala s 14 na 16 let. Delež mladih, ki niso nikoli kadili, je ostal visok med tistimi, starimi od 12 do 17 let (95 %) ter se je zvišal z 72 % na 77 % med tistimi, starimi od 18 do 24 let. Najverjetnejši razlog za te spremembe je prav enotna embalaža, saj v tem obdobju niso uvedli nobenih drugih novih ukrepov. Potrošnja tobaka je padla za 3,4 % v 2013 in za nadaljnjih 7,7 % v 2014.

V Slovenski zvezi za javno zdravje, okolje in tobačno kontrolo smo člani Zveze za okvirno konvencijo (FCA – Framework Convention Alliance), ki spremlja implementacijo Okvirne konvencije za tobačno kontrolo SZO (FCTC) za nadzor nad tobakom v državah podpisnicah. V zvezi tako podpiramo uvedbo enotne embalaže, kot del celovitega svežnja ukrepov, h katerim spadajo med drugim tudi dvig trošarin na tobačne izdelke, prepoved oglaševanja, razstavljanja in promocije tobačnih izdelkov, uvedba licenciranih prodajal in licenčnin za prodajo tobačnih izdelkov, regulacija elektronske cigarete in ustanovitev fundacije iz naslova licenčnin na tobak.

V Slovenski zvezi za javno zdravje, okolje in tobačno kontrolo smo v preteklosti že pripravili nekatere zakonske pobude za dvig trošarin na tobačne izdelke, saj je obdavčitev tobačnih izdelkov pomemben ukrep za zmanjševanje rabe tobaka, ki močno vpliva na kvaliteto javnega zdravja, dokazano je namreč, da cena odločilno vpliva na povpraševanje po tobačnih izdelkih. Pobudo smo predstavili Ministrstvu za finance. Z namenom uskladitve z evropsko zakonodajo, t.i. »tobačno direktivo«, smo pripravili tudi zakonsko pobudo za pravno ureditev elektronskih cigaret in zakonsko pobudo za sestavljena zdravstvena opozorila, ki naj zavzemajo 85 % sprednje in hrbtne strani embalaže tobačnih izdelkov, čeprav direktiva zahteva 65 % ter za uvedbo nevtralne embalaže za cigarete. Podali smo tudi zakonski pobudi, s katerima želimo vplivati na uvedbo ukrepa licenciranja prodaje in ponujanja tobačnih izdelkov in alkoholnih pijač in uvesti licenčnine. Pripravili smo tudi pobudo za ustanovitev fundacije iz naslova licenčnin na tobak in alkohol. Omenjene zakonske pobude smo predstavili Ministrstvu za zdravje in vključene so bile v koncept novega Predloga zakona o omejevanju uporabe tobačnih in povezanih izdelkov (ZOUTIPI).

V Slovenski zvezi za javno zdravje, okolje in tobačno kontrolo tudi letos izvajamo **projekt Zmanjševanje rabe tobaka med prebivalci RS**, ki ga podpira Ministrstvo za zdravje Republike Slovenije.

S projektom želimo: *povečati delež posameznikov, ki bodo prenehali kaditi* (Delavnice za opuščanje rabe tobaka, Svetovanja); *preprečiti začetek kajenja pri posameznih skupinah prebivalstva, posebej pri mladih* (Moja nekadilska zaobljuba); *povečati delež posameznikov, ki bodo prenehali kaditi med mladostniki* (Proste roke – čista pljuča), *zagotoviti visoko podporo dokazano učinkovitim ukrepom nadzora nad tobakom* (Rumeni karton, Festival nekajenja, Informiranje širše javnosti, Medijska kampanja, E-novice).

¹ Guidelines for Implementation of Article 11 (Packaging and labelling of tobacco products) of the WHO Framework Convention on Tobacco Control, paragraph 46